

PROBLEME DE IMPACT A POLITICII EXTERNE ASUPRA PROCESULUI DE CONSOLIDARE ȘI PROMOVARE A INTERESULUI NAȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA

PROBLEMS OF IMPACT OF THE FOREIGN POLICY ON THE PROCESS OF CONSOLIDATING AND PROMOTING THE NATIONAL INTEREST OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

DOI: 10.5281/zenodo.3875053

CZU: 327(478+4)

Victor SACA,
doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,
director al Școlii Doctorale în Științe Sociale,
Universitatea de Stat din Moldova

SUMMARY

The proposed article addresses some theoretical and empirical aspects of the impact of foreign policy on the national interest. The subject is examined in the light of the capacities of the State of the Republic of Moldova to ensure a rational and consistent domestic and foreign policy capable of consolidating and adequately promoting the national interest.

The author analyzes the positive and problematic realities of the influence of foreign policy on the supreme values of the country - sovereignty, independence, territorial integrity, security.

It is also under assessment the issue of priorities and vectors of orientation of national interest - to the West or to the East.

Keywords: *foreign policy, national interest, state interest, national idea, foreign policy relationship-national interest, European vector, Eastern Partnership, Republic of Moldova - European Union Association Agreement, Eastern vector.*

REZUMAT

În articolul propus sunt abordate unele aspecte teoretice și empirice de impact a politicii externe asupra interesului național. Subiectul este examinat prin prisma capacităților statului Republica Moldova de a asigura o politică internă și externă rațională și consecventă în stare să consolideze și să promoveze adecvat interesul național.

Autorul analizează realitățile pozitive și problematice de influență a politicii externe asupra valorilor supreme ale țării – suveranității, independenței, integrității teritoriale, securității.

De asemenea, este supusă evaluării problema priorităților și vectorilor de orientare a interesului național - spre Vest sau spre Est.

Cuvinte-cheie: *politică externă, interes național, interes statal, idee națională, relația politică externă-interes național, vector european, Parteneriat Estic, Acord de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană, vector estic.*

Teoria politică contemporană și cea a relațiilor internaționale se disting prin diverse cercetări fundamentale și speciale, între care un loc și un rol sui-generis revin celor consacrate binomului politică externă - interes național. Atare binom, ca și noțiunile în parte de politică externă și interes național, se impune drept determinant, mobilul caracterului complex al diferitelor fenomene și procese sociopolitice de natură națională și internațională, căilor și modalităților de manifestare a acestora în perimetrul câmpului social lato sensu. Astăzi, nu există careva variabile generale sau particulare ale teoriei și practicii politice internaționale care să fie în afara ariei de influență a binomului respectiv. Acesta, privit în toată complexitatea și plurivalența de conținut, deține capacități ponderale deosebite asupra modului de gândire, exprimare și activitate a politicianilor antrenați în sfera politicii externe și relațiilor internaționale, pentru a percepe și promova continuu, într-o manieră realistă și rațională, interesele țării pe arena internațională. Dar și asupra modului de orientare și manifestare a cercetătorilor cu preocupări și demersuri științifice specifice în domeniul respectiv, care să corespundă oportunităților de abordare neordinară, ne-lineară, în afara schemelor teoretice stricte de natură clasică, a raportului dintre politica externă și interesul național. De aici și rezultă necesitatea și importanța cercetării și evaluării în larg și în adânc a gradului de suficiență și auto-suficiență ponderabilă a politicii externe (fără a subestima rolul politicii interne) asupra interesului național, mai mult, a naturii lor inter-conexe, de dependență și reciprocitate relativ liberă, benevolă în circuitul sociopolitic per-ansamblu.

Actualmente, e bine cunoscut argumentul gradului sporit de dinamism, uneori neașteptat, de supra-dinamism, alteori de dinamism artificial, chiar destructiv (în

raport cu staticul sociopolitic) a conexiunii între politica externă și interesul național, care, în fond, denotă stări controversate, nu rareori paradoxale, a capacităților analitice de identificare și evaluare a dinamismului respectiv în conformitate cu careva scheme și modele statice elaborate de știința politică contemporană. Pornind de aici, în literatura de specialitate din ultimul deceniu al sec. XX, primele două decenii ale sec XXI, observăm un oarecare deficit de abordare complexă, dinamicostatică, a impactului politicii externe asupra interesului național. Abordare care să fie bazată nu atât pe modele și metode științifice clasice cu caracter prioritar determinist și parțial interacționist, cât pe cele mixte, determinist-interacționiste, dar cu posibile abateri de sens de la impactul direct, așteptat, ale iregularului, ne-linearului în cercetare, metode postmoderne (sinergetică, poststructurală, postbehavioristă ș. a.), considerate pe drept a fi mai adecvate pentru valorificarea științifică a condițiilor actuale ale societății tranzitorii, în schimbare. De acest adevăr încercăm să ținem cont în studiul de față, fapt ce poate săi ofere acestuia actualitate și semnificație științifică.

În această ordine de idei legăturile actuale între politica externă și interesul național, ca fenomene relativ independente, dar și interdependente, au în societățile în schimbare de natură tranzitorie (de tipul celei din Republica Moldova) specificul său generat în special de gradul relativ scăzut de auto-suficiență interioară (structurală, constituentă) și exterioară, adică funcțională și respectiv de impact a unei părți asupra alteia - a politicii asupra interesului și viceversa. Atare grad scăzut de auto-suficiență conținutistică a ambelor fenomene în tranziție îl raportăm atât la starea lor de independență relativă, cât și la cea de interdependență.

În comparație cu societățile de-

mocratice, a cărui potențial sociopolitic și socio-economic de dezvoltare asigură realmente independența și interdependența politicii externe și interesului național, complementaritatea și în ultima instanță unitatea lor organică, societățile în tranziție spre democrație, cu deficitul lor de auto-suficiență (atât obiectivă, cât și subiectivă) valorică la capitolul complementarității politicii și interesului, nu au destule capacități de a asigura adecvat nici independența și nici interdependența lor în limitele necesarului. De aici deducem că în societățile tranzitorii, în schimbare, impactul politicii externe asupra interesului național nu este unul stabil, cu suficiente resurse și capacități bazice, dar și suprastructurale și, respectiv, cu suficientă pondere în câmpul sociopolitic per-ansamblu pentru a crea, stimula și susține condiții favorabile de reciprocitate și complementaritate relațională, care să permită a valorifica legăturile lor firești nu doar deterministe, de cauză-efect, ci și funcționale.

Pornind de la sensul general al noțiunii de „impact”, aceasta, de obicei, e axată pe factorul influenței, pe dimensiunea determinismului, relației de cauză-efect. Adică, adaptată la tema ce ne preocupă, noțiunea în cauză reflectă capacitățile cauzale de influență a politicii externe exprimate în efectul interesului național.

Însă, acest enunț nu trebuie înțeles și interpretat într-un mod simplist, fiindcă în cazul unei societăți în tranziție, cu târăgănări evidente, preponderent subiective ale schimbării, devine problematică însăși starea normală de cauză-efect a relației politice externă-interes național. De aceea, dacă ne conducem de factorul irregular, ne-linear în evaluarea stării respective, atunci cauza politică (chiar fiind de sorginte benefică) nu întotdeauna se regăsește firesc într-un efect benefic așteptat al interesului, fapt determinat până la urmă

de starea contradictorie a independenței relative a ambelor părți, de specificul în parte al capacității lor funcționale. În sens că legătura între politică și interes poate întruni nu doar caracter determinist (fie și cu unele abateri), de impact prin relația cauză-efect, ci și caracter specific funcțional, adică să se desfășoare prin intermediul unor capacități specifice independente de influență a unei sau a altei părți, prin funcțiile ce le revin acestora. Supraestimarea sau, dimpotrivă, subestimarea unui sau altui gen de legătură – determinist sau funcțional - poate conduce în ultima instanță la deformări serioase de sens în aria naturii de impact a politicii externe și a interesului național, dar și în aria gradului de maturitate funcțională a ambelor părți.

Or, practica politică națională a multor țări democratice demonstrează stabilitate (cu excepții de instabilitate în cazul conflictelor de interese interstatale) de impact determinist sau funcțional al politicii lor externe asupra interesului național. Desigur, o stabilitate reală, viabilă în relațiile interstatale poate fi atunci când statele în parte realizează politici externe cu caracter mixt, determinist-funcțional, în raport cu interesele lor naționale. Doar că din partea diferitelor state sunt necesare eforturi susținute, voință politică de a recunoaște unul față de altul anumite priorități specifice naționale ale politicilor în promovarea intereselor naționale (de exemplu, în soluționarea conflictelor înghețate și în identificarea consensului sau în realizarea de proiecte interstatale întru protejarea mediului ambiant etc.).

Caracterul mixt, determinist-funcțional, al relației politice externă-interes național a statelor cu democrații consolidate, de obicei, nu se distinge prin supraestimări sau subestimări ale raportului dintre aceste fenomene. Rolul lor primar sau secundar este unul mobil,

dinamic și nu static dat odată pentru totdeauna. De exemplu, unui interes național cu adevărat vital, bine formulat, cu capacități bazice și funcționale bine puse la punct, îi revine un rol primar în cadrul corelațiilor sale cu politica externă, cu necesitățile și scopurile de impunere a acesteia, fapt eminamente confirmat de un șir de factori obiectivi:

- interesul național, cu un grad relativ înalt de funcționalitate, considerat în medii rezonabile (în plină acțiune), se impune în calitate de mobil, generator al activităților externe. El este proiecția politicii externe, cauza primară de organizare și întreținere de către stat a legăturilor sale cu alte state;

- interesul național, cu capacități mixte de influență, e considerat punctul de reper al dimensiunii orientative a politicii externe, de menținere sau de schimbare a rolului statului sau societății civile pe arena internațională, de dezvoltare și auto-dezvoltare a securității naționale;

- interesul național, prin exponenții săi instituționali, devine sursa-cheie de alimentare și re-alimentare socială, spirituală a politicii externe, de formare și funcționare continuă a mecanismului acesteia [1, p. 144-151];

- interesul național este procedeul de transformare cantitativă și/sau calitativă a politicii externe, spre creșterea sau descreșterea rolului acesteia în sistemul relațiilor internaționale.

Desigur, acești factori obiectivi de rol primar al interesului național, au limite concrete de manifestare care nu trebuie absolutizate în raport cu rolul politicii externe. Mai mult ca atât, factorii în cauză, în funcție de gradul de conștientizare a lor, devin obiect special de preocupare socială și decizională a politicii externe, sunt luați în vizor și supuși valorificării practice de către actorii și agenții acestei politici, îndeosebi de către acei ce dețin real pu-

terea. În acest context, semnificația valorică de rol primar al interesului național deja treptat se transferă în aria comportamentală și de acțiuni a politicii externe, care deține pârghii specifice de impact decizional în câmpul comun al relației politice externă-interes național. Adică, acest rol primar transferat politicii externe întrunește un anumit sens ponderal al acesteia asupra interesului, care la fel e condiționat de anumiți factori, doar că preponderent activi, de sorginte subiectivă. La ei pot fi raportați:

- formularea și definirea de către actorii (agenții) politicii externe a interesului național, fapt ce necesită de la ei acumularea și folosirea adecvată a subiectivității valorice – cunoștințelor, deprinderilor, experienței;

- orientarea de către politic a interesului național spre nevoile și necesitățile diverselor domenii ale vieții sociale, exprimarea interesului respectiv în documente speciale strategice, programe și proiecte statale și ale societății civile;

- promovarea continuă de către actorii (agenții) instituționali, sociali, individuali ai politicii externe a interesului național în anumite limite de timp și spațiu atât în țară, cât și pe arena internațională;

- transformarea, reformularea, redefinirea în caz de necesitate a interesului național, care să corespundă noilor rigori și condiții de activitate internă și externă.

Factorii remarcabili pot fi percepuți și valorificați cu adevărat dacă se ține cont de capacitățile reale ale actorilor (agenților) antrenați în activitatea externă, de gradul lor de maturitate civică, cultură și voință politică. În conformitate cu factorii în cauză, dar și cu calitățile peransamblu ale actorilor puterii, îndeosebi profesionale, de vocație, impactul politicii externe asupra interesului național are un rol cu diferite catalogări:

- a) pozitiv-constructiv în unele cazuri,

atunci când factorul politic extern de decizie nu doar conștientizează diversele necesități ale interesului național, ci și creează la timp condiții speciale pentru realizarea lor;

b) negativ cu tentă destructivă în alte cazuri, îndeosebi când actorii (agenții) decizionali subestimează destinația și rolul interesului național, interpretând și folosind acest interes în scopuri înguste;

c) semnificație nulă, în cazuri de slăbiciune și imaturitate sociopolitică a unor actori (agenți) ai puterii, când aceștia nu dispun de cunoștințele și deprinderile necesare, de experiența necesară în domeniu (de exemplu la începuturile tranziției spre democrație), mai mult, când ei nu conștientizează îndeajuns potențialul capacităților proprii de care dispun în problemele puterii, dar și când manifestă un grad de auto-apreciere scăzută, adică nu se cunosc adecvat pe sine.

Totuși, aceste variante de rol primar al politicii externe și, respectiv, de impact asupra interesului național se manifestă, de obicei într-o manieră impură, fapt consemnat în special de condițiile unei societăți tranzitorii, în schimbare. Realitățile sociopolitice ale acesteia denotă frecvent o suprapunere sau o vecinătate imediată a variantelor respective, ceea ce face a fi problematică însăși perceperea și evaluarea adecvată, la timp, a influențelor complexe, uneori paradoxale, ale politicii externe asupra interesului național. Suprapunerea de variante presupune îmbinarea sau, în cazul societății în tranziție târăgănată, combinarea ciudată a elementelor pozitive, negative și de semnificație nulă, cu o dominanță, în funcție de circumstanțe, a unuia din elemente. Totodată, elementul nul, ca și celelalte, poate fi temporar, fiindcă manifestarea lui pe parcurs în cele mai dese cazuri se deplasează pe linia câmpului de impact negativ.

Astfel, tangențele între politica externă și interesul național se află acolo și atunci unde și când identificăm misiunea, rostul politicii externe în raport cu interesul, unde politica externă în comun cu cea internă contribuie direct la soluționarea problemelor-cheie ale națiunii și statului, inclusiv la colaborarea lor cu alți actori statali promotori de interes național. Anume, definirea și promovarea interesului național în diferitele sale ipostaze - de necesitate conștientizată a națiunii în auto-păstrare și dezvoltare; de nevoi vitale ale statului și societății în asigurarea suveranității, independenței și integrității teritoriale, în realizarea drepturilor și libertăților omului; de avantaj comun al comunităților sociale în dezvoltarea economică și promovarea reformelor; de instrument special al politicii externe în asigurarea securității naționale [2, p. 63] poate fi considerat astăzi punctul-cheie, de orientare și actualizare a procesului de apropiere și integrare a politicii externe cu interesul național. Acest proces e determinat de caracterul statico-dinamic de impact al ambelor fenomene.

Bineînțeles, procesul în cauză se confruntă cu multiple impedimente atât obiective, cât și subiective, fiindcă orice integrare în societate, ca și în natură sau în psihicul uman, în mentalitate, de obicei, cuprinde în orbita sa și element de dezintegrare (adică e supusă dihotomiei integrare-dezintegrare), condiționat de diverși factori, îndeosebi de ciocnirea valorilor noi și vechi, fapt nu rareori dovedit de comportamentul, activitatea și relațiile actorilor (agenților) politicii externe și a celor ce promovează nemijlocit interesul național. Capacitățile integrative ale acestora depind în mare măsură de însăși caracterul evolutiv al impactului politic asupra interesului național, al acumulării și valorificării continue a elementelor inovaționale, precum și al îmbinării

raționale a acestor elemente cu elementele progresiste ale tradiției, ca condiție semnificativă de asigurare a continuității valorice. În acest context e important pe parcurs a nu admite punerea procesului de combinare a tradiției și inovației în serviciul unor interese înguste ale structurilor oficiale ale guvernării, dar și ale celor neoficiale care le susțin sau nu le susțin pe primele [3, p. 50]. Deci, îmbinarea rațională a inovației și tradiției constituie punctul forte al traseului de impact al politicii externe asupra interesului național, exprimat în ultima instanță în potențialul integrativ al ambelor fenomene.

Totodată, impactul respectiv poate contribui la acumularea și punerea în valoare a potențialului integrativ și prin intermediul unor motivații, concepții (de exemplu, unei concepții raționale și realiste a politicii externe), idei, scopuri (de exemplu, unei idei general-naționale sau unui scop general-național, care să apropie și să unească comunitățile sociale, etnice, teritoriale, profesionale ale societății), programe, resurse (economice, sociale, politice etc.), mijloace, stimulente (socio-psihologice, ideologice, morale, materiale etc.). Doar că atare potențial necesită din partea actorilor (agenților) politicii externe, promotori de interes național, atitudini dezinteresate, dar și eforturi practice susținute - strategice și tactice, bine calculate și plasate în dimensiuni de timp și spațiu.

Pornind de la reperatele teoretice enunțate mai sus, trecem la elucidarea unor aspecte practice de impact a politicii externe asupra interesului național al Republicii Moldova. Practica respectivă, luată în parte și în ansamblu, se bazează pe un anumit nivel de investigație a subiectului. Însă, în câmpul autohton al științelor politice, până la moment, sunt doar unele articole științifice [4] privind problematizarea politicii externe luată în consonanță cu

interesul național. Cât privește lucrările fundamentale elaborate în domeniul politicii externe [5], sau al interesului național [6], ele cuprind doar parțial relația politică externă-interes național.

Binomul politică externă-interes național nu este suficient expus nici în Constituția țării, nici în actele legislative privind activitatea externă - Concepția politicii externe, Concepția securității naționale. Desigur, astfel de documente strategice întrunesc prioritățile politicii externe care să asigure edificarea statului suveran, independent și unitar în corespundere cu interesele naționale ale țării, însă în ele aceste interese nu sunt strict definite.

Iată de ce, deocamdată rămân a fi problematice însăși răspunsurile la unele întrebări fundamentale ce preocupă astăzi societatea, statul Republica Moldova, și anume: cum vrem să optimizăm raportul dintre politica internă și politica externă, dintre ambele politici și interesul național în condițiile unei societăți dezbinată?; cum să asigurăm în continuare implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană într-o promovare continuă a vectorului european și respectiv a interesului național?; ce politică să promovăm în raport cu CSI, cu vectorul estic?; ce politici sunt pe deplin benefice intereselor naționale ale țării în raport cu țările vecine?; cum să realizăm mai eficiente reformele în diferite domenii, inclusiv în cel al securității, ca nucleu al interesului național?; cum să punem capăt corupției ca stat non-capturat, civilizată, ce se vrea a fi cu adevărat democratic, cu interese naționale real funcționale, recunoscute?

Până acum variantele de răspuns la aceste întrebări din partea diferitelor forțe politice (de guvernare, de opoziție, dar și din cadrul guvernărilor de coaliție, din cadrul opoziției) reflectă o stare evident deficitară de coeziune națională pri-

vind corelația dintre politica externă și interesul național, dintre politica internă și politica externă, pe de o parte, și interesul național, pe de altă parte. În pofda impedimentelor de a evalua adecvat complexitatea și adversitatea de sens a problemelor cu care se confruntă societatea, vom evidenția unele particularități ce țin de impactul politicii externe a Republicii Moldova asupra interesului ei național.

Unu, obiectivele politicii externe au fost și sunt axate pe valorile supreme ale țării, în afara cărora de facto nu există stat contemporan cu interese naționale. Aceste valori țin de suveranitatea, independența, securitatea, integritatea teritorială a Republicii Moldova, de bunăstarea cetățenilor săi, poziția favorabilă a statului în sistemul relațiilor interstatale și internaționale. Spre astfel de valori a și fost orientată, pe parcurs, activitatea externă a actorilor (agenților) statali și ai societății civile. Guvernările de până acum, dar și opoziția au depus serioase eforturi pentru a realiza obiectivele tranziției spre democrație, care în fond vizau în mare măsură și valorile supreme ale țării. Totuși, pe parcursul democratizării, reformării economice, sociale și culturale, sub influențe negative de ordin intern (îndeosebi nivelul enorm al corupției, inclusiv Furtul miliardului) și extern (starea de dictat a factorului rusesc în regiune, a intereselor geopolitice a Federației Ruse) au fost comise abateri de la obiectivele-țintă ale tranziției și, respectiv, de la procesul de asigurare a valorilor supreme. Acestea, indiferent de coloratura guvernărilor și a opoziției, au fost în mare parte știrbite, confruntându-se în permanență cu problema asigurării de sens real, iar de aici și cu deficitul de identitate în sens larg. Actorii (agenții) politicii externe, deși au contribuit substanțial la apropierea Republicii Moldova de structurile europene, la recunoașterea suveranității, independenței și integrității

țării de absoluta majoritate a statelor lumii, n-au reușit, totuși, să asigure de facto, un loc favorabil al statului în relațiile internaționale, nici integritate teritorială și nici bunăstare. Astfel, activitatea externă a guvernanților încă nu corespunde cu necesarul de stabilitate atât la capitolul consolidării, cât și a promovării interesului național, îndeosebi în ceea ce privește asigurarea securității statului și integrității lui teritoriale. La aproape trei decenii de independență a țării conflictul transnistrean (deși cunoaște unele începuturi de dezgheț economic, social, educațional, cultural, etc.) rămâne deocamdată ne-soluționat, înghețat din punct de vedere politic. În aceste condiții, astăzi, nici chiar guvernarea actuală, în particular Președintele țării Igor Dodon, apropiați evident de conducerea Federației Ruse (deja prin câteva zeci de vizite la Moscova), nu au capacități reale de a mobiliza eficient și decisiv factorul rusesc la dezghețul politic al conflictului transnistrean.

Astfel, Republica Moldova continuă să fie dezintegrată, fapt ce demonstrează ineficiența formulelor de până acum în soluționarea conflictului. Violarea integrității teritoriale a statului vizează în mod negativ și alte componente ale interesului național: suveranitatea, independența, bunăstarea.

Doi, între politica externă și interesul național al Republicii Moldova timp îndelungat nu a existat un raport optim de alegere clară a priorităților, ca să asigure în relațiile externe eficiența sociopolitică, economică și de altă natură a interesului vizat. În astfel de circumstanțe cei de la guvernare n-au demonstrat orientări și scopuri strategice general recunoscute la nivel național în domeniul securității, care la fel se răsfrângea negativ asupra interesului. Ei, mai bine de un deceniu, au preferat așa numita politică multi-

vectorială de balansare între Est și Vest, între CSI și Structurile Europene, manifestând până la urmă, prin deciziile luate, incapacitate de a promova în mod rațional atare politică.

Cât privește vectorul european, alegerea acestuia a devenit mai clară odată cu semnarea în 2005, în perioada guvernării comuniste, a Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană. A urmat apoi și al doilea Plan de Acțiuni, semnat în 2007, care, la fel ca și primul Plan, poate fi considerat drept un plus al acestei guvernări în relațiile externe. Totuși, vectorul respectiv, în timpul guvernării comuniste, nu a întrunit contururi stabile, reale, el se confrunta cu mai multe dificultăți de ordin subiectiv, în special era dominat de declarații, dar și de standarde duble. Guvernarea comunistă devenise una paradoxală mai ales atunci când liderul ei Vladimir Voronin, fiind primul în țară care declara despre necesitatea europenizării din interior (adică și despre mobilizarea adecvată a politicii interne) a moldovenilor, până la urmă prefera calea standardelor duble în promovarea vectorului european, adică orientarea externă să fie atât spre Est, cât și spre Vest.

O anumită înviorare a orientării proeuropene are loc odată cu venirea la putere, în anul 2009, a forțelor liberal-democratice și cu lansarea de către UE în 2009 a Parteneriatului Estic (inițiativă venită, în particular, din partea Poloniei și Suediei). Aceste forțe, prin guvernările de coaliție – AIE-1, AIE-2, AIE-3, au reușit să dea sens nu doar declarativ, ci și real procesului de consolidare și promovare a vectorului european. În acest context, sunt semnificative evaluările de atunci a Comisarului European pentru Extindere și Vecinătate, Ștefan Fulle, aduse liderilor AIE-1 pentru poziția și decizia comună a acestora de europenizare a țării și, totodată, sunt

semnificative intențiile UE, făcute publice atunci de Domnia sa la ședința în plen a Parlamentului Republicii Moldova, de a susține în continuare eforturile de euro-integrare ale țării noastre.

Orientările și activitățile actorilor (agenților) politicii externe ale alianțelor pentru integrare europeană vizavi de consolidarea și promovarea vectorului european pot fi clasificate prin doi factori cu impact diferit asupra câmpului de interes național:

a) atitudine și comportament real față de euro-integrare, bazat pe posibilitățile, rigorile și circumstanțele real-existente pe parcursul guvernării;

b) atitudine și comportament afectiv, bazat pe emoții, pe mituri în interpretarea procesului de euro-integrare.

Cel dintâi factor, real, a cunoscut activități susținute ale guvernărilor de coaliție – AIE, fapt întruchipat în mai multe măsuri concrete: de parafare (2013); semnare (2014) și ratificare (2015) a Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană și a Acordului de Liber Schimb, dar și introducerea pentru cetățenii moldoveni a regimului fără vize de a vizita țările Uniunii Europene. A urmat apoi un proces complex și controversat de implementare a acordurilor respective (cu abateri serioase de la litera documentului în probleme de reformare a țării, de luptă împotriva corupției etc.) în perioada guvernărilor Partidului Democrat (2016-2019), coaliției PSRM-ACUM (2019), care continuă până în prezent când țara e guvernată de coaliția PSRM-PDM.

Cel de-al doilea factor, afectiv, este unul care pune în centru preocupărilor de euro-integrare emotivitatea, reacțiile afective, deplasate de la realități. Atare factor implică activ miturile în interpretarea vectorului european. De exemplu, mitul „Republica Moldova țară de succes”, lansat și apărut la noi în țară (susținut

la început de majoritatea populației) la inițiativa unor structuri europene pentru a sensibiliza și încuraja spiritul de euro-integrare a moldovenilor. Sau „UE a ajuns în Moldova, în curând Moldova va ajunge în UE”, mit împărtășit în comun, la timpul său, de liderii Alianței pentru Integrare Europeană, considerat de ei deosebit de semnificativ în procesul de europenizare a țării.

Privitor la vectorul estic, acesta a avut în aria de impact a politicii externe asupra interesului național al țării noastre o susținere diferită din punct de vedere al dimensiunilor de timp și spațiu. În anii 90 vectorul estic a fost unul dominant pentru toate guvernările (parțial doar guvernul Sturza se mai orienta spre Vest). Dar și cele două guvernări comuniste pe parcursul anilor 2001-2009 întrețineau legături strânse cu Federația Rusă (excepție, uneori umbrite în cazul când conducerea țării nu a semnat memorandumul Kozak sau în cazul sancțiunilor asupra vinurilor și fructelor moldovenești din partea Rusiei).

O oarecare descreștere a procesului de orientare spre acest vector urmărim în perioada guvernărilor liberal-democrate, de coaliție – alianțelor pentru integrare europeană și guvernării Partidului Democrat, respectiv anii 2009-2015 și 2016-2018. Anume în această perioadă au devenit deosebit de tensionate relațiile moldo-ruse, mai ales din cauza frecventelor sancțiuni din partea Federației Ruse asupra mărfurilor moldovenești – vinurilor, fructelor etc., dar și a tratării dure, neadecvate a funcționarilor moldoveni de diferite niveluri de către partea rusă la traversarea graniței.

O puternică înviorare a vectorului estic are loc din 2019 până în prezent, mai întâi odată cu guvernarea coaliției PSRM-ACUM, apoi cu coaliția PSRM-PDM.

Însă, indiferent de ponderea vectorului estic în arhitectura politicii externe a Re-

publicii Moldova, la diferitele sale etape, interesul național al țării noastre a fost și este în permanență obiect de influență activă din partea Federației Ruse. Deja impactul absolut al acestei țări asupra regiunii transnistrene se răspândește și asupra întregii țări. Sau statutul de membru oficial al Federației Ruse în formatul „5+2” privind soluționarea conflictului transnistrean nu poate să nu influențeze substanțial interesul nostru național.

Trei, caracterul binomului politică externă-interes național se află într-o legătură directă cu politica internă, cu capacitățile acesteia de a consolida bazele interne ale interesului, pe de o parte, și de a alimenta necesitățile politicii externe de promovare continuă a acestui interes, pe de altă parte. Problemele ce apar în realizarea interesului național al țării noastre sunt mai întâi condiționate de latura internă a acestui interes, îndeosebi de slăbiciunea și instabilitatea bazelor sale economice, sociale, demografice, politice, culturale, informaționale și de altă natură. În cei mai bine de douăzeci și opt de ani de independență ai Republicii Moldova actorii (agenții) politici interne n-au demonstrat consecvență în promovarea reformelor, care să întărească, să modernizeze și să post-modernizeze bazele respective, dar și să asigure o interconexiune benefică a acestora atât pentru obiectivele interne, cât și externe ale politicii. Pe parcurs, între bazele interesului național au existat și există disproporții, condiționări cu tentă negativă. De exemplu, resursele naturale limitate ale țării au generat probleme serioase în promovarea reformelor social-economice ce țin de liberalizarea economiei, protecția socială, modernizarea sistemului sănătății, educației, cercetării etc., iar acestea la rândul lor au condus la turbulență demografică (reproductivă, migraționistă, de gen), informațională

(problema libertății mass media, securității informației, protecției valorilor culturale naționale).

Desigur, turbulențele raportului dintre bazele enunțate ale interesului național au fost mai des cauzate de factorul de decizie, în particular de incapacitatea elitei decizionale de a asigura integritatea teritorială a statului, continuitatea cursului democratic al țării. Această elită a demonstrat preponderent capacități de îmbinare paradoxală a scopurilor democratice cu mijloacele autoritare, de folosirea din plin a mecanismelor autoritare de conducere, în special în cei opt ani de guvernare comunistă, dar și după, odată cu capturarea statului, cu oligarhizarea lui, fapt ce a condus la devalorizarea democrației moldovenești (considerată pe drept cvazidemocrație), monopolizarea unor ramuri întregi ale economiei, vieții sociale, informaționale, educaționale, științifice.

Achțiunile deplasate de la firesc ale factorului de putere în procesul de reformare democratică a țării au frânat considerabil alt proces – cel de promovare a interesului ei național pe arena internațională. Funcționalitatea acestuia a devenit controversată din cauza dezacordurilor frecvente în realizarea obiectivelor politicii interne și externe a statului. Dacă în țările cu democrație consolidată sistemul interesului național se distinge prin raporturi relativ echilibrate între cele două câmpuri ale politicii, în care interesul statal și cel civil devin consensual instrument activ al politicii externe pentru a reflecta voința întregii națiuni în relațiile internaționale, atunci în țările de tipul Republicii Moldova manifestarea firească a interesului național este limitată, vizând, de obicei, aspectul intern al politicii în mare măsură izolat de cel extern sau insuficient concordat cu el. Acest adevăr este determinat de două cauze principale:

a) Forțele de guvernământ de până acum, indiferent de coloratura politică, sau condus de o tradiție nefastă pentru țară de a supune plinar interesul ei național conjuncturilor externe fără a avea o acoperire favorabilă de ordin intern: politică, economică, socială, informațională etc., devenind astfel complet dependente de factorul extern, de influențele lui nu atât pozitive, cât negative. De exemplu, perioada existenței de până acum a Republicii Moldova poate fi considerată drept perioada supunerii interesului ei național interesului geopolitic al Rusiei în regiune. Anume interesul Rusiei de a-și menține influența în această zonă a Europei, de a trăgăna evacuarea contingentului său militar din stânga Nistrului, de a stimula și susține pe parcurs secesionismul și regimul de aici, știrbesc din interesul național al Republicii Moldova. Desigur, în astfel de condiții, participarea Rusiei în calitate de arbitru în formatul „5+2” în vederea soluționării conflictului transnistrean nu este imparțială. În acest sens, interesul național al țării noastre nu are destulă substanță valorică, mai mult, pare a fi mai mult un cvaziinteres;

b) Deficitul de capacități în promovarea unei politici interne raționale, consecutive, axată strict pe componentele în parte și per-ansamblu ale reformării democratice, conducea în ultima instanță la inconsecvență în politica externă, dominarea în cadrul acesteia a elementului reactiv (politică în trăgănanare, înjumătățită) în raport cu cel activ. Astfel, adesea am avut parte de o politică externă relativ pasivă, în întârziere (excepție, activitatea de parafare, semnare și ratificare a Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană). Dacă și apărea elementul activ în activitatea externă (de exemplu, reorientarea pe parcurs a conducerii țării spre structurile europene, spre euro-asociere) el nu era unul pe deplin stabil, nu

oferea pe deplin încredere partenerilor occidentali față de Republica Moldova. Iar în timpul guvernării comuniste acest element avea parțial caracter extrem, conotație negativă față de vecini, de insinuări nefondate (îndeosebi față de România), de apropiere față de Est în detrimentul Vestului sau viceversa. Din această cauză avea de suferit interesul național al țării, interes lipsit în mare parte de creativitate în dezvoltare și promovare, de purtători care să se orienteze la timp și adecvat în complexitatea relațiilor interstatale și internaționale.

Patru, raporturile discordante dintre politica internă și externă, precum și din cadrul binomului politică externă - interes național, sunt rezultanta deficitului de consens general național, consens între guvernare și opoziție, între componentele guvernărilor de coaliție, de parteneriat între stat și societatea civilă. Dacă și apar relații de consens (de exemplu, în 2005 între putere și opoziție vis-a-vis de măsurile necesare de soluționare a conflictului transnistrean și de euro-integrare a Republicii Moldova, sau în perioada creării coalițiilor de guvernare de până acum), ele, în cele mai dese cazuri, nu sunt de durată, la timp actualizate, fapt ce conduce la dezintegrări de alianțe, de blocuri, de partid, etc.

Problemele de impact ale politicii externe asupra interesului național sunt legate de diferite paradoxuri, dintre care paradoxul principal ține de dezbinarea purtătorilor de interes: dezbinarea elitei, dezbinarea liderilor, dezbinarea masei, a diferitelor segmente sociale, demografice, teritoriale, etc. Totodată, pentru țările spațiului ex-sovietic, inclusiv Republica Moldova un paradox specific constă în faptul că din 1991 încoace dezvoltarea țării a fost determinată, în mare parte de transformarea miraculoasă a nomenclurii comuniste în administratori democrațici,

iar în unele cazuri în opoziție democratică. Bineînțeles, atare administratori, atare opoziție, după cum ne demonstrează practica politică, nu împărtășesc valorile consensului liber (n-au însușit deocamdată lecția unui astfel de consens), ei rămân preponderent pe pozițiile consensului silit, impus față de oponenti, fapt atestat atât în mentalitatea, cât și în comportamentul lor. Astfel de purtători de interes național au guvernat și guvernează, fac politică internă și externă. Însă, lecția consensului liber în relațiile politice n-o cunosc suficient nici funcționarii democrați, purtători de interes național, din generația tânără, antrenati în diferite posturi de conducere, inclusiv din sfera politicii externe.

E bine cunoscut, de asemenea, paradoxul opunerii valorice a purtătorilor de interes național. Adică, unii din aceștia orientează interesul național preponderent spre valorile occidentale, alții dimpotrivă – spre valorile estice (Comunității Statelor Independente, Uniunii vamale), cei de a-1 treilea, considerați de centru, împărtășesc atât valorile vestice, cât și estice. O astfel de opunere valorică a purtătorilor de interes național, funcționarilor politicii interne și externe, pune sub semnul întrebării însăși continuitatea acestui interes, capacitățile lui de acumulare și promovare a propriei substanțe, propriului rol în interiorul și exteriorul țării, de adaptare a lui la procesele contradictorii ale regionalizării și globalizării, de consolidare și rezistență în fața provocărilor și crizelor interne și externe.

În **concluzie** menționăm că problemele cu care se confruntă interesul național al țării, în particular deficitul de substanță valorică de ordin intern și extern, sunt o realitate a statelor relativ mici, de tipul Republicii Moldova, care în fond nu dispun de suficiente capacități și resurse de asigurare a securității naționale lato sensu, de protejare a interesului național. De

necesitățile și interesul național al acestor state nu întotdeauna se țin cont în politica promovată de marile puteri, dar și de organismele internaționale. De aceea, politica externă a Republicii Moldova, în comun cu cea internă, necesită raționalism și consecvență în promovare, să se conducă de metodologii care iar permite de a se înscrie în mod firesc în realitățile naționale și internaționale, inclusiv și îndeosebi ale Europei Unite. Totodată, atare politică necesită elaborarea unei concepții speciale de protejare a intereselor naționale, conformată adecvat cu procesul europe-

nizării, concepție care să îmbine valorile naționale cu cele cu conținut european, bazate pe standarde europene. Astfel de politică e chemată să fortifice toate componentele structurale ale interesului național ce țin de activitatea externă: poziția statului în sistemul relațiilor regionale și internaționale, conștientizarea la justa valoare a acestei poziții de către actorii (agenții) respectivi, stabilirea de scopuri, obiective și mijloace în stare să amelioreze imaginea țării în lume, implementarea acestor scopuri și obiective prin acțiuni constructive.

BIBLIOGRAFIE

1. Saca V. Interesul național ca mecanism al politicii externe a statului în transformare. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, nr. 4 (LI), 2010, Chișinău, CEP USM, 2010, p. 144-151.
2. Saca V. Manifestări ale purtătorilor de interes național în contextul relației valorice continuitate-discontinuitate (exemplul Republicii Moldova). În: *Conferința Științifică națională cu participare internațională. Integrare prin cercetare și inovare 7-8 noiembrie 2019. Rezumatele comunicărilor Științe Sociale. Vol. II.* Chișinău, CEP USM, 2019, p. 63-69.
3. Saca V. Relația transformări democratice-continuitate valorică în țările spațiului ex-sovietic. În: *Polis, Revistă de Științe Politice*, volum V, nr. 1 (15). Iași, Universitatea „Petre Andrei”, Institutul European, 2017, p. 45-59.
4. Ciobu E. Interesul național – sprijin imparțial în realizarea politicii externe a statului. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”*, vol. II. Chișinău, USM, 2006, p.181-188; Saca V., Cebotari S. Identificări conceptuale în cadrul sintagmei „proces integraționist-interes național-politică externă”. În: *Revista de Filozofie și Drept.* nr. 3 (142), 2006, p. 57-66; Сака В. Национальный интерес и внешняя политика. În: *Политология. Учебник по специальности „Международные отношения”*, том 2. Кишинэу, CEP USM, 2008, p. 80-100; Saca V. Interesul național ca mecanism al politicii externe a statului în transformare. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, nr. 4 (LI), 2010. Chișinău, CEP USM, 2010, p. 144-151; Сака В. Национальный интерес Республики Молдова в контексте политических процессов Восточного Партнерства. În: *Восточное Партнерство. Цели-Опыт-Вызовы. Анализ процесса имплементации в государствах охваченных программой* (под ред. Петр Байор). Краков, 2013, p. 143-150.
5. Cojocarui Gh. *Politica externă a Republicii Moldova*. Chișinău, CIVITAS, 2001, 205 p.; Serebrian O. *Politică și geopolitică*. Chișinău, Ed. Cartier, 2004, 159 p.; Cebotari S., Saca V., Corobcean I. *Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste*. Monografie. Chișinău, Institutul militar al forțelor armate, 2008, 180 p.; Juc V. *Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice*. Chișinău, „Tipogr. Sirius” SRL, 2011, 248 p.; Juc V.,

Diacon M. Prevederi de politică externă în documentele de program și în activitatea partidelor politice din Republica Moldova. Chișinău, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, 2016, p. 256.

6. Cebotari S. Interesele geostrategice ale Federației Ruse în spațiul est-european. Monografie. Chișinău, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2016, 264 p.; Национальные интересы Республики Молдова в дискурсе исторических и современных вызовов (к 70-летию юбилею В. А. Саковича- дипломата, ученого, профессора). Коллективная монография под ред. В. А. Бенюк, Е. Н. Квилинкова. Кишинев, 2019.

Prezentat: 25 mai 2020.

E-mail: vtsaca@hotmail.com